

Г. В. СВИРИДЕНКО

ПРАВОМІРНА ПОВЕДІНКА ТА ПОЗИТИВНА ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ: ВЗАЄМОВПЛИВ ТА ВЗАЄМООБУМОВЛЕНІСТЬ

Величезного значення в умовах трансформаційних прогресивних змін в нашому суспільстві, здобуває вивчення феномену «правомірної поведінки» взагалі і, «соціально-активна поведінка» зокрема. Стимулювання правомірної поведінки, необхідної для динамічного розвитку громадянського суспільства з важливих тем сучасного наукового доробку. Наголошено, що окремі аспекти цього вивчення, зокрема взаємопов'язаність правової поведінки і позитивної юридичної відповідальності, на жаль, залишаються поза увагою вітчизняних науковців. Подолання відповідних «прогалів» в наукових інтерпретаціях визначено за мету у даній публікації.

Ключові слова: *правомірна поведінка, юридична відповідальність, позитивна юридична відповідальність, ознаки позитивної юридичної відповідальності, принципи позитивної юридичної відповідальності, функції позитивної юридичної відповідальності.*

Свириденко А. В. Правомерное поведение и положительная юридическая ответственность: взаимовлияние и взаимообусловленность

Огромное значение в условиях трансформационных прогрессивных изменений в нашем обществе, приобретает изучение феномена «правомерное поведение» вообще и, «социально-активное поведение» в частности. Стимулирование правомерного поведения, необходимого для динамического развития гражданского общества из важных тем современного научного наследия. Отмечается, что отдельные аспекты этого изучения, в частности взаимосвязь пра-

вового поведення и позитивной юридической ответственности, к сожалению, остаются без внимания отечественных ученых. Преодоление соответствующих «пробелов» в научных интерпретациях определено целью в данной публикации.

Ключевые слова: *правомерное поведение, юридическая ответственность, позитивная юридическая ответственность, признаки позитивной юридической ответственности, принципы позитивной юридической ответственности, функции позитивной юридической ответственности.*

Sviridenkona Ganna. Good behavior and positive legal responsibility: mutual interdependence

Of great importance in terms of transformational progressive change in our society, acquires study the phenomenon of "good behavior" in general and "socially-active behavior" in particular. Promote lawful behavior required for dynamic development of civil society on important issues of modern scientific achievements. The article noted that some aspects of this study, including the interconnectedness of legal behavior and positive legal responsibility, unfortunately, remain neglected domestic scientists. Overcoming appropriate "gaps" in scientific interpretations defined aim in this publication.

Key words: *good behavior, legal responsibility, positive legal responsibility, signs of positive legal responsibility, the principles of positive legal responsibility, positive features of legal liability.*

Цікавим і мало або майже не дослідженим є питання взаємопов'язаності явища правомірної поведінки та інституту позитивної юридичної відповідальності.

Юридична відповідальність має свій відмінний від інших видів відповідальності юридичний зміст. Це знаходить свій прояв в правових настановах і в нерозривному зв'язку з державою яка власне забезпечує реалізацію юридичної відповідальності. Слід зазначити, що в останні роки помітно посилилася увага до змісту юридичної відповідальності¹. Це спостерігається в традиційних галузях науки,

кримінальній, цивільно-правовій, а також в конституційному праві, де ще декілька десятиліть тому таке питання виглядало з наукової точки зору не коректно, крім того, інститут позитивної юридичної відповідальності безпосередньо пов'язаний з реалізацією правової поведінки суб'єктами правовідносин.

Слід зазначити, що в межах теорії права, розгляд юридичної відповідальності був обмежений або майже обмежений відповідними розділами підручників з теорії держави і права, про зв'язок позитивної юридичної відповідальності і правомірної поведінки не йдеться, навіть, на монографічному рівні.

Проте з нашої точки зору понятійний категоріальний апарат такого поняття як «інституту юридичної відповідальності» повинен в першу чергу, розроблятися в рамках теорії держави і права. Декілька зауважень на початку викладу.

За загальною визнаною у науці думкою, скоєння правопорушення та наступна реалізація юридичної відповідальності пов'язана з державним та громадським осудом. Державний осуд виражений у застосуванні до винної особи (чи організації) відповідного правозастосовного акту. У більшості випадків наявність громадського осуду також не викликає заперечень. Практично завжди особа, порушуючи норму права, порушує і відповідну норму моралі, моральні настанови. Тому поряд з юридичною відповідальністю перед державою, особа несе і моральну відповідальність перед суспільством, яка виявляється у громадському осуді. Іноді громадський осуд може мати і юридичне значення.

Неодноразово підкреслювалося в юридичній літературі, що співіснування індивідів в цивілізованому суспільстві передбачає необхідність виконання ними певних правил та вимог, що забезпечують нормальне функціонування будь-якого суспільства. Ці вимоги знаходять вираз в певних соціальних регуляторах серед яких: норми права, моралі, звичаї, традиції тощо. Є зрозумілим і виправданим, що врахування індивідом в своїй поведінці цих правил стає певним алгоритмом співіснування держави, суспільства і індивіда, а також – підставою сприйняття самим індивідом цих катего-

рій. Як представник певного соціуму будь-який індивід повинен узгоджувати і узгоджує свої інтереси і вчинки з цінностями і стандартами, які загально визнані та прийняті в даному суспільстві. Якщо поведінка буде порушувати певні канони та встановлені правила, це викликатиме в тому чи іншому вигляді відповідальність перед суспільством, державою, представниками соціумів. В такий спосіб, формується поняття «соціальної відповідальності», яку визначають як ставлення суспільства до вчинків особи з точки зору виконання нею загально прийнятих правил².

Отже, необхідно пам'ятати про те, що юридична відповідальність, яка настає за порушення норм права, - це різновид соціальної відповідальності, яка настає за порушення різних соціальних норм (права, моралі, звичаїв, корпоративних норм). Не викликає сумніву, що важливішою закономірністю права є відповідність правової форми змісту суспільних відносин, що регулюються; отже юридична відповідальність за змістом і структурою має відповідати соціальній відповідальності. Досить цікавими є визначення соціальної відповідальності, що надають представники не тільки правової, а й інших спрямувань гуманітарної науки. Зокрема її визначають як покладений на когось або взятий на себе обов'язок відповідати за певну ділянку роботи, справу чиїсь дії вчинки, слова³. Співвідношення даних понять – соціальної та юридичної відповідальності – це співвідношення загального та особливого. Соціальна відповідальність являє собою єдність двох складових: 1) відповідальність особи за здійснене діяння перед іншими індивідами, соціальними групами, державою та громадянським суспільством; 2) ці види відповідальності є проявами або характеристиками правомірної поведінки.

Сучасні вчені-правознавці зазначають, що вивчення проблеми юридичної відповідальності являє певну складність, оскільки ні в учбовій, ні в науковій юридичній літературі, ні в законодавстві послідовно не проводиться одна точка зору на доволі спірні питання, що виникають при дослідженні цієї проблематики.

Без належної системи юридичної відповідальності право стає безсилим та ненадійним, не виправдовує соціальних очікувань. Пра-

вові норми, встановлені на їх підставі, права та обов'язки членів суспільства перетворюються в «благі» наміри, якщо влада не здатна організувати поновлення та захист порушених прав, примус до виконання обов'язків, покарання тих, хто порушує правові заборони. Адже досить багато процесів та напрямів правового розвитку пов'язані із дієвістю права: відчуттям захищеності кожним, гарантованості прав та законних інтересів, протистоянням сваволі в процесі упорядкування суспільних відносин, безсумнівною дією механізмів щодо впровадження правового порядку в усіх сферах суспільного життя, гарантуванням та забезпеченням системи безпеки, що пов'язана із соціальною діяльністю, особливо тією, що несе потенційну загрозу життєво важливим інтересам особи, суспільства та держави.

Одним з елементів вираженого ставлення до явищ правової дійсності є удосконалення інституту юридичної відповідальності.

Юридична відповідальність – засіб боротьби з правопорушеннями, засіб забезпечення правомірної поведінки. Цивілізоване право передбачає цивілізовані засоби, способи здійснення, функції та принципи юридичної відповідальності, відповідні демократичному розвитку.

Визнання цього стає догмою права при здійсненні відповідальності. При будь-якому розумінні права – нормативному, соціологічному, правовому, психологічному – норма права, як вона виражена в тексті закону, є альфою та омегою відповідальності за правопорушення. Ні ознаки правопорушення, ні санкції, які визначають міру примусу за нього, не підлягають розширеному чи обмежувальному тлумаченню чи (тим більше) застосуванню за аналогією. Крім закону, який визначає санкції за будь-яке діяння, відповідальності за нього, не повинна надаватися зворотна сила, бо представник громадянського суспільства, покараний за проступок, який в момент скоєння не був заборонений чи карався менш строго, обґрунтовано заявляє, що це є протиправним у цивілізованому суспільстві⁴.

Іншими досягненням політико-правової теорії та законодавства в сфері відповідальності стає прагнення урегулювати правом діяль-

ність державних органів, які застосовують примус, підпорядкувати цю діяльність спеціальному контролю та перевірці.

Слід врахувати, що, по-перше, законодавство в сфері відповідальності має суспільне значення лише в тій мірі, в якій воно реалізується. Якщо правоохоронні органи демонструють безсилля в боротьбі з правопорушенням або сприяють порушникам, в суспільстві складається переконання, що більшість заборон можна безкарно порушувати, а для захисту своїх прав цілеспрямовано застосовувати самосуд та самоуправство, що є ефективнішим ніж дії офіційно існуючих правоохоронних органів.

По-друге, є аксіоматичним, що в сфері, де застосовується державний примус, досить часто державні органи та посадові особи, що розслідують справи про правопорушення, досить часто можуть перевищувати і перевищують свої владні повноваження. Це демонструє відсутність гласності, сваволю у процесі збирання доказів та залякування осіб, які залучені до процесу розслідування. Прагнення швидше обґрунтувати звинувачення та закінчити справу у визначений термін, іноді веде до засудження невинуватого. Суттєву шкоду законному та обґрунтованому здійсненню юридичної відповідальності може спричинити тиск дезорієнтованої суспільної думки, адміністративна слабкість високопосадовців, дії корумпованих працівників правоохоронних органів, політичні амбіції та лобізм певних кланових інтересів.

Ні суспільство, ні особистість не можуть існувати без захисту від правопорушників, а отже без діяльності спеціального апарату, який охороняє право від порушень. Адже при здійсненні юридичної відповідальності протиборствують дві нерівні сторони: особа, звинувачена (підозрювана) у скоєнні правопорушення, та організація посадових осіб, які мають владу та повноваження застосовувати примус від імені держави. За вказаних умов цей примус може бути застосований як сваволя, з певним порушенням закону. Для попередження та запобігання необґрунтованих та незаконних актів та рішень щодо відповідальності, практика, законодавство, правова доктрина епохи становлення громадянського суспільства визначили

такі засоби: особа, яка звинувачувана (підозрювана) в правопорушенні, за законом наділена комплексом прав, які дають їй можливість бути учасником в дослідженні обставин справи, оскаржувати кваліфікацію правопорушення, сам факт його скоєння, надавати докази, використовувати послуги адвоката, досягати за допомогою юридичних засобів звільнення від відповідальності або її полегшення. Комплекс цих прав дістав назву „право на захист”, це право повинно до деякої міри урівноважити фактично нерівне становище сторін у відносинах відповідальності (з однієї сторони – особа, яка звинувачується в скоєні правопорушення, з іншої – співробітники правоохоронних органів, які мають владні повноваження, наділені правом застосовувати примус), це слід враховувати, вимагаючи правомірності у поведінці суб’єктів правовідносин. У відносинах штрафної, каральної відповідальності (кримінальної, адміністративної, дисциплінарної) використання права на захист дає можливість попередити звинувачувальний ухил, часто притаманний посадовим особам та державним органам, які розслідують та (або) вирішують справи про відповідні правопорушення. У відносинах цивільно-правової та інших видів відповідальності право на захист належить сторонам цивільного процесу та полягає в однаковій можливості сторін доказувати чи заперечувати факт спричинення шкоди чи порушення договору, обґрунтовувати та оскаржувати розмір спірного відшкодування тощо. Реалізація права на захист надає юридичній відповідальності (особливо на стадії підготовки рішення по справі про правопорушення) змагального характеру. Першочергова задача полягає у винесенні правосудного рішення по справі. Задача суду полягає у з’ясуванні питань про право і неправу і в прийнятті примусових засобів для поновлення порушеного права. Щодо попередження можливих правопорушень судова діяльність доповнюється діяльністю поліцейською⁵.

Крім того, засобом забезпечення законності та обґрунтованості юридичної відповідальності є удосконалення процедури її здійснення, що можливо за певного рівня розвитку науки.

Більшість принципів юридичної відповідальності закріплені в сучасних конституціях, законодавстві, міжнародних пактах про право тощо.

Основна проблема, пов'язана з удосконаленням інституту відповідальності – забезпеченням законності, попередженням правопорушень, максимально можливим усуненням збитків, які спричинені суспільству та правопорядку. В цій проблемі концентруються два вкрай важливі соціальні завдання: по-перше, суспільство та кожний громадянин повинні бути впевнені, що правопорушення попереджують за допомогою державного примусу, що права та охоронювані законом інтереси захищені від протиправних посягань; по-друге, що боротьба з правопорушниками проводиться суворо на підставі закону, що забезпечує недоторканість прав та свободи громадянина, який діяв правомірно.

Враховуючи вищезазначене, хочемо зауважити, що в науковій літературі юридична відповідальність визначається по різному, оскільки це поняття складне і багатоаспектне. Одні автори під юридичною відповідальністю розуміють передбачений правовими нормами обов'язок суб'єкта права зазнати несприятливих для нього наслідків правопорушення. Інші – міру державного примусу за скоєне правопорушення, пов'язану з тим, що винний був позбавлений особистих організаційних чи майнових благ тощо.

Розуміння інституту юридичної відповідальності традиційно дискутується.

Необхідно зазначити, що постійно в юридичній літературі з'являється трактування та аналіз позитивної юридичної відповідальності.

Декілька зауважень щодо теорії питання. Слід зазначити, що багато роздумів про юридичну позитивну відповідальність теоретично об'єднані з категоріями «правосвідомість», «мораль» як регуляторами усвідомленої необхідності правомірної поведінки, добросовісного ставлення до своїх обов'язків, пов'язаністю з відчуттям відповідальності тощо.

Прибічники ідеї позитивної юридичної відповідальності висловлюють припущення про велику виховну роль цієї ідеї так само,

як і про велику виховну роль упровадження в суспільстві ідеї правомірної поведінки. При тому слід враховувати, що повага до права є і правовою і моральною категорією, яка підкорена не тільки юридичним, а й іншим способам впливу на особистість і її духовний світ. Без заперечення можна констатувати, що і позитивна юридична відповідальність, і правомірна поведінка, пов'язані з філософською категорією справедливості⁶.

Зрозуміло, що правове виховання – це складна і важлива задача, що потребує комплексного проведення багатьох засобів і застосування багатьох способів: від розповсюдження знань про право до підвищення загального рівня правової культури, від подолання правового нігілізму і правового песимізму до налагодження системи гарантій правопорядку, від «нехтування» правилами до виховання поваги до правозаконності.

Особливу увагу хочемо звернути на те, що використання самого терміну «позитивна юридична відповідальність» засноване на термінологічному використанні філософських понять, адже відповідальність – одна з багатьох категорій, що розроблені саме філософією. Втім, ми віддаємо належне точці зору, що в юридичних науках всі категорії, що мають універсальний характер повинні мати свої специфічні ознаки та відповідну понятійну спрямованість.

Зокрема, надзвичайно важливо зазначити, що позитивна юридична відповідальність ототожнює до деякої міри категорію «обов'язок» і категорію «відповідальність». Це випливає з того, що ідея відповідальності визначається як об'єктивно обумовлена необхідність усвідомленого і добровільного дотримання правових приписів всіма суб'єктами права, загальна вимога для всіх суб'єктів права, як керівництво до дії, до правильного виконання правових норм. Отже, юридично значущі вчинки оцінюються як відповідальні вчинки. Проте хочемо зазначити, що українська довідкова літератури визначає правомірність як «відповідальний, виправданий»⁷. В контексті цього хочемо зазначити, що поняття позитивної юридичної відповідальності так чи інакше пов'язано з припущенням, що право впливає не тільки на поведінку, а й на внутрішній духовний світ

людини, адже не викликає заперечення теза, що позитивна юридична відповідальність передбачає таке ставлення особи до суспільства, держави, інших осіб, яке включає емоційно-психологічне осмислення і раціональне усвідомлення особою свого громадянського обов'язку перед суспільством, державою і іншими особами, а також готовність діяти у відповідності з цією особистісною установкою.

Розглядаючи позитивну юридичну відповідальність хочемо зазначити наступне: в сучасній юридичній думці, і, відповідно, в юридичній літературі сформовані наступні позиції: 1) вчених, що категорично заперечують „двохаспектну” юридичну відповідальність (М.Н. Марченко, О.Е. Лейст, С.В. Поленіна); 2) вчених, що не менш категорично констатують її наявність (М.І. Козюрба, Н.С. Кузнецова тощо); 3) вчені, що в своїх працях згадують про наявність негативної (ретроспективної) та позитивної юридичної відповідальності, не аргументуючи власної точки зору з цього приводу (В.Д. Бабкін, Л.А. Морозова тощо).

Враховуючи зазначене, спробуємо визначитися з цим важливим щодо розгляду юридичної відповідальності питанням.

Виокремлення позитивної юридичної відповідальності у найбільш систематизованому вигляді являє собою наступне.

Позитивна юридична відповідальність – це вид юридичної відповідальності, який представляє собою відповідну реакцію держави та суспільства на здійснене соціально корисне правомірне діяння особи у вигляді застосування різних заходів правового заохочення.

Ці міри можуть бути:

- особистого характеру (винесення подяки, присвоєння почесного звання);
- майнового характеру (грошова премія, вручення цінного подарунка);
- організаційного характеру (підвищення у посаді).

Вчені-правознавці, серед ознак позитивної юридичної відповідальності називають наступні:

1. встановлюється державою у заохочувальних правових нормах;

2. виступає засобом державного переконання та правового стимулювання;

3. застосовується спеціально уповноваженими суб'єктами (державними органами, керівниками організації тощо);

4. пов'язана з наданням особі додаткових прав, можливостей та інших соціальних благ;

5. виражається в певних позитивних наслідках майнового, організаційного та особистого характеру;

6. виступає формою реалізації заохочувальної санкції норми права в конкретному випадку і до конкретної особи, але не отожднюється з нею;

7. здійснюється в особливій процесуальній формі (частіше всього на особливо урочистих церемоніях з дотриманням ряду процедур – як встановлення самого факту заслуги, так і вручення нагороди);

8. настає тільки за здійснення заслуги.

Якщо фактичною основою позитивної юридичної відповідальності виступає заслуга, яку характеризують сукупність ознак, які утворюють її склад, то юридичною основою – заохочувальна норма права, відповідною нагородою (заохоченням) правозастосовчий акт, в якому компетентний орган встановлює конкретний об'єм та форму заохочення мір до конкретної заслуженої особи.

Цікавими, однак, мало дослідженими питаннями в теорії юридичної відповідальності є ті, що пов'язані з цілями, принципами та функціями позитивної відповідальності.

Основними цілями позитивної відповідальності в праві, на наш погляд, є: 1) стимулювання за здійснення найбільш значущих правомірних діянь; 2) виховання громадян в дусі поваги до закону як соціальної цінності та ефективного інструмента задоволення їх потреб; 3) упередження пасивної соціально невігідної, але все ж відповідної нормам права поведінки, та протиправної поведінки у „м'якій”, стимулюючій формі.

Позитивна юридична відповідальність реалізована в таких функціях: інформаційній (доводить до адресатів найбільш доцільні та заохочувальні варіанти поведінки); виховній (корегує деформації

правосвідомості громадян шляхом механізму стимулювання); поновлюючій (за допомогою мір позитивної відповідальності компенсуються відповідні витрати особі); розподільчій (на основі принципу „усім по заслугах” право за допомогою позитивної відповідальності розподіляє додаткові матеріальні блага, права та інші цінності); функції соціального контролю за найбільш значні, особливо соціально корисні варіанти правомірної поведінки⁸.

Теорія принципів юридичної відповідальності може бути розглянута також щодо позитивної:

1. принцип законності – застосування державою ті іншими уповноваженими суб’єктами мір правового заохочення, що здійснюються у строгих процесуальних рамках закону;

2. принцип справедливості – заохочення повинно відповідати ступеню соціальної корисності діяння особи, а також неприпустимості заохочувати за одну і ту ж заслугу двічі;

3. принцип добровільності вчинку – визначає, що застосування мір позитивної відповідальності можливо лише за здійснення діяння за доброю волею, не в силу примусу, а в силу внутрішнього переконання індивіда в доцільності та корисності саме даного варіанту поведінки;

4. принцип економічності – означає встановлення мір заохочення лише за дійсно цінні для держави та суспільства діяння, недоцільність заохочення за звичайне, повсякденне виконання обов’язків в цілях економії матеріальних ресурсів та неуможливлення ототожнення заохочення та інших близьких правових інструментів;

5. принцип гарантованості заохочення – потребує встановлення відповідних гарантій своєчасного нагородження у визначеному обсязі за здійснення особою тих чи інших корисних діянь.

Частина представників юридичної думки, що визнають наявність позитивної юридичної відповідальності виділяють такі її види залежно від категорії заслуг та сфери реалізації:

1. нагороджувальна відповідальність – даний вид позитивної відповідальності настає за здійснення особливих заслуг, які мають

найбільший ступінь соціальної корисності чи, які мають видатні результати у важливих сферах людської життєдіяльності;

2. заохочувальна відповідальність у сфері кримінально-виконавчого права – застосовується до осіб, які підпадають під дію кримінального покарання, але, які за заслуги чи довгострокове добросовісне виконання (чи перевиконання) ними своїх юридичних обов'язків одержують право на дострокове чи часткове звільнення від подальшого відбування покарання;

3. позитивна відповідальність в сфері трудового права – застосовується роботодавцем до працівника за добросовісне виконання трудових обов'язків чи перевиконання трудової норми та виражається, наприклад, у вигляді грошової премії, нагородження почесною грамотою тощо;

4. дисциплінарна позитивна відповідальність – застосовується за дотримання відповідної дисципліни, точність та швидкість виконання вказівок тощо на державній, військовій службі, а також може бути встановлена в правилах внутрішнього трудового розпорядку;

5. фінансово-економічна позитивна відповідальність – застосовується в сфері здійснення економічної діяльності з боку держави до різних бізнес-структур, індивідуальних підприємців та інших господарських суб'єктів за досягнення ними високих економічних показників, високу активність в сфері благодійності за спільну реалізацію державних національних проектів тощо. високу активність.

Отже, результатом соціально активної правомірної поведінки часто виступає «заслуга», яка в свою чергу є підставою позитивної юридичної відповідальності.

Заслуга – це вид правомірної поведінки, пов'язаний з перевиконанням суб'єктом своїх обов'язків або з досягненням загальновибраного корисного результату, що виступає підставою для застосування засобів юридичного заохочення. Відмінними ознаками заслуги є наступні:

1) являє собою вид соціальної активної правомірної поведінки, що сприяє реалізації найбільш значущих інтересів суспільства і держави;

2) виражається в значному перевиконанні суб'єктами юридичних вимог (наприклад, добросовісне, досить довгий час виконання своїх службових обов'язків співробітником поліції, перевиконання трудового плану робітником на підприємстві тощо). Чи досягнення особливо значущого для суспільства соціального результату (наприклад, значне наукове відкриття чи винахід, активна участь в антитерористичній операції);

3) основним мотивом заслуги є переконаність в корисності даного варіанту поведінки;

4) заслуга являє собою складний юридичний склад (включає в себе суб'єкт, об'єкт, суб'єктивну і об'єктивну сторону);

5) за здійснення заслуги нормами права передбачене застосування засобів юридичного заохочення (наприклад, державна нагорода), тобто заслуга є фактичною підставою позитивної юридичної відповідальності.

Юридична проблематика, пов'язана з явищем заслуги, на жаль, не здобула ще свого належного висвітлення в юридичній літературі. Втім, пропонуємо класифікувати цей феномен за такими підставами:

- в залежності від ступеня соціальної корисності, вони поділяються: на особливі, за скоєння яких встановлені засоби державної винагороди, і звичайні, пов'язані з перевиконанням суб'єктом своїх щоденних юридичних обов'язків;

- за сферою їх здійснення заслуги поділяють на: трудові (добросовісна праця), військові (участь в антитерористичній операції); заслуги в сфері науки, культури, освіти тощо;

- в залежності від суб'єктивного складу – колективні і індивідуальні;

- в залежності від умов скоєння заслуги поділяються на: скоєні в екстремальних умовах (наприклад, військові дії під час оборони аеропорту в Донецьку), чи скоєні в звичайних умовах (наприклад, багаторічна добросовісна праця професора у виші).

В такий спосіб хочемо зазначити, що не вдаючись до дискусії про сутність або необхідність визнання двохаспектного існування юридичної відповідальності, наголошуємо на тому, що існує пря-

ний, взаємообумовлений зв'язок між правомірною, особливо соціально активною поведінкою (яку розглядаємо як передумову) і позитивною юридичною відповідальністю (яку розглядаємо як результат) правомірного поведіння.

1. *Інститут* юридичної відповідальності у демократичних правових системах / [Оніщенко Н.М., Тарахонич Т.І., Пархоменко Н.М., Макаренко Л.О.] ; кол. авт. ; за заг. ред. Н.М. Оніщенко . – К. : Видавництво «Юридична думка», 2009. – С. 3-4. 2. *Мухаев Р.Т.* Теория государств и права : учебник / Мухаев Р.Т. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – С. 489. 3. *Великий* тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і доповн.) / уклад. і головний ред. В.Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – С. 177. 4. *Общая* теория государства и права. Академический курс в трёх томах / отв. ред. М.Н. Марченко. – 3-е изд., перераб. и доп. – М : НОРМА, 2007. – Т. 3. – С. 655-679. 5. *Радько Т.Н.* Теория государства и права : хрестоматия / Радько Т.Н. / под общей ред. И.И. Лизиковой. – М. : Академический Проект, 2005. – С. 576. 6. *Jerzego Zajadlo.* Wymiar sprawiedliwosci. Leksykon wspolczesnej teorii i filozofii prawa. 100 podstawowych pojec / Jerzego Zajadlo. – Warszawa : Wydawnictwo C.H. Beck, 2007. – P. 358-361. 7. *Великий* тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і доповн.) / уклад. і головний ред. В.Т. Бусел. – С. 1101. 8. *Інститут* юридичної відповідальності у демократичних правових системах / [Оніщенко Н.М., Тарахонич Т.І., Пархоменко Н.М., Макаренко Л.О.] ; кол. авт. ; за заг. ред. Н.М. Оніщенко. – С. 70-91.

***Sviridenko Ganna.* Good behavior and positive legal responsibility: mutual interdependence**

An interesting and little or no research is the question interconnect-edness phenomenon lawful conducts and institute positive legal liability.

Legal liability is a different from other types of liability legal content. It finds its the legal guidelines and in close connection with the state that actually provides the implementation of legal liability.

It should be noted that within the theory of law, consideration of legal liability was limited or almost limited to the relevant sections of the textbook theory of law, the relationship of positive legal responsibility and it is not lawful behavior, even on monographic level.

But from our point of view conceptual categorical apparatus such thing as "the institute of legal responsibility" has primarily developed in the theory of law. Some notes at the beginning of the presentation.

Remember that the legal responsibility that comes for violation of the law - a kind of social responsibility that comes for violation of various social norms (law, morality, customs, and corporate rules). There is no doubt that the law is important pattern matching content and legal form of social relations that are regulated; therefore legal liability for content and structure must meet social responsibility. Quite interesting is the definition of social responsibility, providing representatives not only legal but also other directions humanities.

Legal liability - a means of combating offenses means of ensuring the lawful conduct. Civilized law provides civilized means, methods of implementation, functions and principles of legal liability, the relevant democratic development.

Recognition of this dogma becomes law in the exercise of responsibility. At any sense of law - regulatory, sociological, legal, psychological - the rule of law as it is expressed in the text of the law is the alpha and omega of responsibility for the offense. No signs of offense or the sanctions that determine the extent of coercion for it cannot be extended or whether a restrictive interpretation (especially) the application by analogy.

In this way we want to note that without the debate about the nature or the need to recognize the existence of two aspects of legal responsibility declare that there is a direct link between the mutually justified, especially socially active behavior (which is regarded as a prerequisite) and positive law responsibility (pending the result) of lawful behavior.

Key words: good behavior, legal responsibility, positive legal responsibility, signs of positive legal responsibility, the principles of positive legal responsibility, positive features of legal liability.